

Phát triển giảng dạy như một nghề

Nguyễn Thị Ngọc Bích*

*Trường Đại học Giáo dục, ĐHQGHN,
144 Xuân Thủy, Cầu Giấy Hà Nội, Việt Nam*

Nhận ngày 22 tháng 4 năm 2015

Chỉnh sửa ngày 17 tháng 5 năm 2015; chấp nhận đăng ngày 22 tháng 6 năm 2015

Tóm tắt: Trong xu thế toàn cầu hóa và kinh tế tri thức, nhu cầu phát triển nhân lực có các năng lực nghề phù hợp và thích ứng với sự thay đổi đã tạo ra áp lực cho các hệ thống giáo dục nói chung và đào tạo giáo viên nói riêng. Giáo viên, một mặt phải đáp ứng được các chuẩn nghề nghiệp cơ bản, mặt khác lại phải phấn đấu theo nhu cầu cao của xã hội về tính chuyên nghiệp của họ. Sự phát triển của chủ nghĩa chuyên nghiệp và yêu cầu phát triển không ngừng về chuyên môn nghiệp vụ của giáo viên đã được chú ý ở tất cả các quốc gia. Câu hỏi đặt ra là làm thế nào để chương trình đào tạo giáo viên có thể đào tạo được các giáo viên đáp ứng được các mong đợi cao của xã hội và về sự chuyên nghiệp sâu rộng trong nghề giảng dạy. Để trả lời câu hỏi này, trước hết cần làm rõ chất lượng mong đợi trong các chuẩn nghề nghiệp của giáo viên là gì. Dựa trên nghiên cứu tổng quan các nghiên cứu về nghề chuyên nghiệp và chủ nghĩa chuyên nghiệp trong giảng dạy được xuất bản hơn một thập kỷ qua, bài viết tập trung trình bày về tính chuyên nghiệp và sự phát triển nghề giảng dạy như một nghề chuyên nghiệp để làm cơ sở gợi ý một cách tiếp cận cho đổi mới đào tạo giáo viên của Việt Nam theo mô hình đào tạo nghề chuyên nghiệp và hướng tới một phương thức đào tạo tiếp cận thực tiễn dựa trên sự tương tác của “thực tiễn-giáo sinh-lí thuyết” (thay đổi phương thức đào tạo tuyến tính truyền thống “lí thuyết-giáo sinh-thực tiễn”) để phát triển các năng lực toàn diện cho giáo viên với vai trò nhà giáo-nhà giáo dục.

Từ khóa: Chủ nghĩa chuyên nghiệp, nghề chuyên nghiệp, tiếp cận thực tiễn.

1. Đặt vấn đề

Hoàn thiện và phát triển nhân cách con người để tạo nguồn nhân lực phát triển xã hội là nhiệm vụ và sản phẩm đặc thù riêng của giáo dục. Trong hệ thống giáo dục, giáo viên chính là “người trực tiếp tạo sản phẩm” và được coi là nhân tố ảnh hưởng quan trọng nhất đến chất lượng học tập của học sinh hay người học nói chung trong nhà trường ở tất cả các cấp học. Trong Báo cáo McKinsey về *Làm thế nào để*

các hệ thống nhà trường tốt nhất trên thế giới tiến lên đỉnh cao nhất đã khẳng định “nhiều bằng chứng đã xác định rằng động cơ cơ bản nhất của tất cả các thành tố trong học tập của học sinh ở trường là chất lượng của giáo viên” (Barber và Mourshed 2007, trang 12). Dựa trên một điều tra diện rộng về nhân tố ảnh hưởng đến hiệu quả học tập của học sinh, Hattie (2009) cũng đã kết luận rằng chất lượng của giáo viên đã có ảnh hưởng rộng lớn đến việc học của học sinh hơn là chất lượng của chương trình, phương pháp giảng dạy, cơ sở vật chất của trường hoặc vai trò của phụ huynh.

*ĐT: 84-903200912

Email: bichntn@vnu.edu.vn

Trong điều kiện xã hội đầy cạnh tranh hiện nay, nhu cầu xây dựng và phát triển các tiêu chuẩn và bộ tiêu chí cho tất cả các ngành nghề theo hướng “chuyên nghiệp hóa” đang ngày một cấp thiết. Các tiêu chuẩn góp phần tạo nên một môi trường chuyên nghiệp của quy trình thực hành, hỗ trợ các tổ chức xây dựng hệ thống, chính sách, quy trình độc lập cũng như bảo đảm chất lượng (Krishnaveni và Anitha, 2007). Hiện tượng này đã thu hút nhiều nhà nghiên cứu giáo dục nói chung và đào tạo giáo viên nói riêng. Theo cách tiếp cận truyền thống, giáo viên vẫn được coi như một nghề “bán chuyên nghiệp” (semi-profession) khi họ hầu như chỉ “được yêu cầu” thực thi nhiệm vụ theo quy định của các nhà quản lí. Nâng cao các tiêu chuẩn nghề nghiệp trong giáo dục và tiêu chuẩn của nghề giáo viên phù hợp với nhu cầu và tốc độ phát triển của xã hội luôn biến động ngày nay là vấn đề ngày càng được đặc biệt chú ý. Với xu thế này, khái niệm tính chuyên nghiệp trong nghề dạy trở thành vấn đề nóng và là một trong những yếu tố cốt lõi trong nâng cao chất lượng dạy học và cải cách đào tạo giáo viên từ những năm 80 của thế kỉ XX ở nhiều nước phát triển.

Dựa trên các nghiên cứu tập trung về phát triển tính chuyên nghiệp trong cải cách đào tạo giáo viên của các nước phát triển trong khoảng hai thập kỉ gần đây, bài báo tập trung trình bày cách tiếp cận của “chủ nghĩa chuyên nghiệp của giáo viên” (professionalism of teachers).

Bài báo có các nội dung sau:

I. Tổng quan chung về nghề chuyên nghiệp và tính chuyên nghiệp của giáo viên

II. Những đặc trưng cơ bản và sự phát triển của nghề giảng dạy như “một nghề chuyên nghiệp”.

III. Kết luận, gợi ý mô hình đào tạo và định hướng phương thức phát triển kĩ năng nghề cho giáo viên Việt Nam.

2. Tổng quan về nghề chuyên nghiệp và tính chuyên nghiệp của giáo viên

2.1. Khái niệm về nghề chuyên nghiệp, tính chuyên nghiệp và các tiêu chí của một nghề chuyên nghiệp

Các nghiên cứu về nghề chuyên nghiệp và chủ nghĩa chuyên nghiệp đã có một truyền thống lâu dài trong các nghiên cứu xã hội học từ đầu thế kỉ XX (Crook, 2008). Các nhà xã hội học đã phải cố gắng xác định các tiêu chí để phân biệt các nghề chuyên nghiệp từ các loại nghề khác nhau. Theo hầu hết các tranh luận về các nghề chuyên nghiệp và chủ nghĩa chuyên nghiệp, các đặc trưng của các nghề chuyên nghiệp có quan hệ tới các thành tố tích cực và có giá trị cao nên nhiều nghề đã xác định chủ nghĩa chuyên nghiệp của họ để cố gắng trở thành một phần của “tinh hoa” trong xã hội.

Để tránh làm phức tạp hóa các khái niệm về nghề chuyên nghiệp (profession) và chủ nghĩa chuyên nghiệp (professionalism), bài viết này sẽ sử dụng các khái niệm sau theo Hargreaves (2000) và nhiều tác giả cùng quan điểm:

- Nghề chuyên nghiệp: một loại công việc có tính đặc thù.

- Chuyên nghiệp hóa: một quy trình trong đó một nhóm các nhà chuyên nghiệp cùng theo đuổi, phát triển, xác định, khẳng định và duy trì các đặc trưng của một nghề chuyên nghiệp.

- Chủ nghĩa chuyên nghiệp: sự định hướng hành động, hành vi và những chuẩn mực cho công việc của các nhà chuyên nghiệp để thực thi công việc hay “hành nghề” một cách nhất quán, có hệ thống và hiệu quả.

Khái niệm tính chuyên nghiệp

Khái niệm tính chuyên nghiệp đã gây tranh cãi trong các nhóm ngành nghề khác nhau trong suốt khoảng thời gian dài, đặc biệt là trong bối

cảnh xã hội hiện nay và vẫn là một vấn đề được đưa ra tranh luận. Thuật ngữ có tính linh hoạt và tồn tại nhiều giải thích khác nhau cho những định nghĩa của khái niệm này tùy theo chức năng khác nhau trong các nghề và từ nhiều khía cạnh. Ví dụ, trong ngôn ngữ giao tiếp thường ngày, khái niệm này thường được sử dụng để chỉ một công việc có “tay nghề”, được trả thù lao, trái ngược với làm việc tình nguyện. Trong thế giới kinh doanh, tính chuyên nghiệp thường đồng nghĩa với thành công, hoặc liên quan đến những hành động thuận thực của cá nhân trong ngành nghề cụ thể.

Từ năm 1975, Hoyle đã định nghĩa tính chuyên nghiệp là những chiến lược và cách thức để nâng cao vị thế, điều kiện và thù lao của người hoạt động trong một nghề nào đó. Trong một nghiên cứu khác 20 năm sau, Hoyle (1995) đã tuyên bố rằng tính chuyên nghiệp có mối quan hệ mật thiết với sự cải thiện chất lượng dịch vụ hơn là chỉ đơn thuần là nâng cao vị thế. Boyt, Lusch và Naylor (2001) giải thích khái niệm như một cấu trúc đa chiều bao gồm thái độ và hành động của một người để phục vụ và thực thi hiệu quả công việc của mình. Nếu chúng ta tổng hợp các định nghĩa từ trước đến nay thì có thể giải thích tính chuyên nghiệp bao gồm thái độ và hành vi công việc nhằm đáp ứng được những tiêu chuẩn cao nhất và chất lượng dịch vụ.

Trước khi thảo luận sâu hơn về vấn đề tính chuyên nghiệp của nghề giáo viên, cũng cần nêu về sự khác biệt giữa hai khái niệm “tính chuyên nghiệp” và “chuyên nghiệp hoá” thường được đề cập cùng nhau trong các cuộc tranh luận học thuật. Chuyên nghiệp hoá liên quan đến việc nâng cao lợi ích vật chất và tinh thần của một nhóm ngành nghề vì vậy nó bao gồm nỗ lực để vươn tới chuyên nghiệp trong nghề (Whitty, 2000). Trong khi đó, như một số trình bày trên, tính chuyên nghiệp tập trung vào vấn

đề tiêu chuẩn và năng lực, năng lực nào là cần thiết để dẫn tới thành công trong nghề nghiệp (Whitty, 2008).

Một số tiêu chí chung

Whitty (2008) đề cập đến năm tiêu chí chung của tính chuyên nghiệp:

- Cung cấp dịch vụ công tốt.
- Chú trọng đến chuyên môn cả về mặt lí thuyết và ứng dụng
- Có nguyên tắc đạo đức nghề nghiệp cao
- Có tổ chức và quy định kỉ luật chặt chẽ
- Có quyền tự chủ, độc lập quyết định phục vụ hiệu quả công việc

3. Cách tiếp cận đào tạo giáo viên như một nghề chuyên nghiệp và tính chuyên nghiệp của nghề giáo viên

Có một cách khá phổ biến để xem xét chủ nghĩa chuyên nghiệp của giáo viên là so sánh họ với các nghề chuyên nghiệp truyền thống như các bác sĩ và luật sư để tìm ra những nét tương đồng và khác biệt. Sử dụng những nghề chuyên nghiệp truyền thống này là những ví dụ lí tưởng vì đã có các đặc trưng phổ biến đã được khẳng định để phân biệt giữa các nghề chuyên nghiệp và không chuyên nghiệp và để xác định các loại hình cho phân loại nghề (Gewirtz và nhiều đồng tác giả, 2009).

Theo Snoek, Swennen và Van de Klink (2009), các thuộc tính nổi bật của các nghề chuyên nghiệp là:

- Có tự chủ trong nghề nghiệp (các thành viên trong nghề được tự kiểm soát công việc riêng của mình);
- Được kiểm soát những yêu cầu nhập nghề và phát triển sau này của từng cá nhân (Các Hiệp hội nghề chuyên nghiệp cũng có những

quyền để đánh giá và sa thải những thành viên không giữ được các chuẩn mực nghề và những quy định đạo đức của nghề nghiệp đó);

- Có quy định/điều lệ đạo đức nghề như những công cụ để giành được tin tưởng của công chúng và các thể chế công (thường là các chính phủ) có quyền lực để cấp chứng nhận nghề và hành nghề của các thành viên; và để phục vụ như một chỉ dẫn hay “kim chỉ nam” cho các thành viên thực thi nhiệm vụ tốt của nghề đó;

- Có nền tảng kiến thức chuyên môn vững chắc, bao gồm các kiến thức chung và các kỹ năng; các kiến thức chuyên môn đã được hợp pháp hóa các công việc chuyên nghiệp qua việc làm sáng rõ cơ sở/nền tảng kiến thức và định hướng họ tới những giá trị văn hóa lớn. Trong hầu hết các nghề chuyên nghiệp hiện đại, có những giá trị của tính duy lý, logic và khoa học. Các nhà chuyên nghiệp giỏi chuyên môn nghiệp vụ thể hiện đặc điểm của sự vững vàng, kiên định, mạch lạc, logic và khoa học trong công việc nghề nghiệp;

- Được tự do sáng lập (ví dụ các luật sư có thể mở văn phòng): các thành viên trong nghề là những người độc lập và có quyền tự hành nghề vì đã được “chuẩn hóa” cao trong đào tạo.

Khi nghề giảng dạy được soi chiếu dựa trên khung đặc trưng của các nghề chuyên nghiệp truyền thống, kết luận là rõ ràng: Trong thực tế phát triển các nghề, giảng dạy không được coi như một nghề chuyên nghiệp đích thực. Ở nhiều nước, các giảng viên/giáo viên ít hoặc hầu như không được kiểm soát các yêu cầu vào nghề của họ, họ không có tự do để sáng lập và chỉ được thuê bởi các nhà trường. Theo đó quyền tự chủ của các giáo viên là rất hạn chế trong công việc của họ. Trong nhiều nước, còn chưa có những luật quy định/luật đạo đức nghề đặc biệt cho giáo viên. Theo nhiều tác giả, các

mức chuyên môn trong nghề dạy cũng hạn chế (Verbiest trong Snoek, 2012). Cũng còn ít giáo viên được đào tạo nghiên cứu và được học sau đại học (Erixon, Franberg và Kallos 2001). Và như vậy, giảng dạy được coi giống như y tá, công tác xã hội và thủ thư... những nghề này vẫn thường được gọi là “nghề bán chuyên nghiệp (a semi-profession).

Mặc dù thực tế của so sánh với các nghề chuyên nghiệp truyền thống được tranh luận rộng rãi trong chủ nghĩa chuyên nghiệp nhưng cách tiếp cận này cũng bị phê phán. Chủ nghĩa chuyên nghiệp được xác định theo cách này được xem như “một cách xây dựng nhân tạo” với những định nghĩa luôn có tính khuôn mẫu, thi thố và thách thức (Crook, 2008). Như vậy sẽ có ích hơn khi khám phá những đặc điểm của nghề giảng dạy chuyên nghiệp ngày nay cần gì hơn là so sánh nó với một số nghề lí tưởng được đề cập (Whitty 2008).

Trong rất nhiều nghiên cứu gần đây đã tập trung vào các giáo viên, việc sử dụng thuật ngữ “nhà chuyên nghiệp trong giáo dục” (educational professional) đã được sử dụng để chỉ rõ và nhấn mạnh đến tính cao quý và vị thế của giáo viên. Các chính sách về giáo viên ngập tràn những khái niệm về “chuẩn chuyên nghiệp/chuẩn nghề nghiệp” (professional standards), “phát triển chuyên môn nghiệp vụ chuyên nghiệp” (professional development), và “các cộng đồng chuyên nghiệp” (professional communities). Trong nhiều nghiên cứu này có một vấn đề phải làm rõ là phải chăng khái niệm về chủ nghĩa chuyên nghiệp của giáo viên đang được nói đến để chỉ thực trạng hiện hành hay là một khái niệm có tính lí tưởng mà cả thế giới đang hướng tới và đang phấn đấu để có? Khái niệm tính chuyên nghiệp trong giảng dạy thường được thảo luận trên cơ sở bối cảnh/nhu cầu xã hội, giáo dục và tư tưởng.

Trong bối cảnh lịch sử, vấn đề có nên coi giáo viên là một nghề chuyên nghiệp hay không đã dẫn đến không ít tranh cãi. Theo một vài tác giả (trong Snoek, 2012), giảng dạy luôn bị coi là một nghề bán chuyên bởi giáo viên được định hướng để đáp ứng những tiêu chuẩn nhất định bởi các cấp quản lí. Vì vậy, quyền tự chủ cá nhân của giáo viên và quyền ra quyết định bị hạn chế. Một vài tác giả (ví dụ Stevenson, Carter, Passy, và Ozga trong Snoek, 2012) tin rằng nên tiếp cận tính chuyên nghiệp dưới góc độ kiểm soát nghề nghiệp của giáo viên. Một cách tiếp cận khác của nhiều tác giả (Lunt, 2008) phản ánh thái độ tích cực đối với nghề chuyên nghiệp của giáo viên và định nghĩa thuật ngữ này như một tiêu chuẩn tốt nhất và cao nhất đối với giáo viên.

Với cách tiếp cận đa chiều đặt nghề dạy trong bối cảnh xã hội, chính trị và giáo dục, có thể kết luận rằng tính chuyên nghiệp của giáo viên chính là đáp ứng các tiêu chuẩn nhất định của giáo dục có liên quan đến kiến thức, kĩ năng giảng dạy và giáo dục thành thạo và động cơ đích thực với nghề “trồng người” là sự song hành của yêu nghề và yêu người.

Những quan điểm khác nhau về tính chuyên nghiệp của nghề giáo viên

Phía sau những tranh luận về giáo viên là một nghề chuyên nghiệp hay bán chuyên nghiệp chính là câu hỏi liệu giảng dạy có đáp ứng được các tiêu chí về một nghề chuyên nghiệp hay không. Như đã trình bày, cách tiếp cận truyền thống đã chỉ ra những nét chính của nghề chuyên nghiệp, chủ yếu là dựa trên luật và y khoa. Theo cách tiếp cận này, trong khi những nghề truyền thống như y khoa và luật đều có vị thế và thù lao cao, những nghề khác vẫn trong công cuộc chuyên nghiệp hoá. Theo những tác giả của cách tiếp cận này (Etzioni, 1969; David trong Snoek, 2012), lí do công

việc y tá và giảng dạy được coi là bán chuyên nghiệp vì những công việc này chưa đáp ứng được các tiêu chí của tính chuyên nghiệp mà chỉ thoạt một số “thao tác đặc thù của nghề”. Leiter (in Snoek, 2012) cho rằng các công việc như giảng dạy và y tá vẫn thiếu tính tự chủ và phải chịu sự quản lí của các cơ quan, tổ chức cấp trên. Hơn nữa, với vai trò đặc thù của giáo dục, giáo viên chịu sự giám sát của các nhà quản lí và phải tuân theo các tiêu chuẩn đã được đặt ra. Vì vậy, họ chịu sự điều hành và điều chỉnh của cơ quan cấp trên nhằm đạt được các mục tiêu do tổ chức họ làm việc đề ra, chính vì thế tính tự chủ bị hạn chế. Từ năm 1975, Stenhouse đã trình bày rõ quan điểm: các giáo viên trường công lập rất thiếu tính chủ động và họ không phải là thành phần có thể đưa ra các quyết định quan trọng trong các cải cách, phát triển nghề.

Dựa vào vai trò đặc trưng của giáo dục, có thể định nghĩa tính chuyên nghiệp của nghề giáo viên tập trung vào các tiêu chuẩn chuyên nghiệp của giáo dục ví dụ như “chuyên môn tốt”, “đáp ứng tiêu chuẩn sư phạm”, “đạt thành tích tốt trong giảng dạy”. Tác giả Baggini (trong Snoek và các tác giả 2009) cho rằng với giáo viên ngày nay, tính chuyên nghiệp được giải thích là những chuẩn đầu ra cho giáo viên, những kĩ năng và kinh nghiệm cần có. Ở mức cơ bản nhất, nghề giáo viên được hiểu là người nhận được thù lao nhờ làm công việc giảng dạy, ở mức cao hơn, giáo viên là người có trình độ chuyên môn đáp ứng được các tiêu chuẩn đã đề ra. Nhiều nghiên cứu theo hướng này đã cho rằng tính chuyên nghiệp được thúc đẩy khi giáo viên tự đánh giá được công việc và thái độ của mình thông qua các tiêu chí đã đặt ra. Những kiến thức mới về tính chuyên nghiệp của giáo viên mang lại những không gian và điều kiện chuyên môn cho giáo viên tự chịu trách nhiệm với chính công việc của mình. Snoek (2012) xác định rõ vấn đề tính chuyên nghiệp của

nghề giáo viên như một chiến lược xã hội và chính trị để nâng cao vị thế của nghề giáo viên. Đây là cách tiếp cận mới, sáng tạo so với cách tiếp cận cũ.

Hagreaves (2000) định nghĩa tính chuyên nghiệp ngày nay - trong một kỉ nguyên mới - được phân chia thành nhiều hướng. Đầu tiên, tính chuyên nghiệp phản ánh sự chuyển động của xã hội nhưng vẫn bảo tồn và phát triển nghề giáo viên bằng cách mang lại cho họ cơ hội học tập để làm việc đạt hiệu quả cao nhất; mặt khác nó cũng phản ánh những thách thức trong quá trình chuyên nghiệp hoá khi mà giáo viên phải chịu nhiều áp lực và yêu cầu công việc cao. Tính chuyên nghiệp có thể góp phần xây dựng chiến lược quản lí giáo viên ở cấp quốc gia. Hơn nữa, tính chuyên nghiệp có thể được sử dụng như một vũ khí tư tưởng với mục đích quản lí giáo viên đồng thời cũng là công cụ tự vệ của giáo viên. Ngoài ra, Hagreaves (2000) cũng chỉ ra rằng điểm chung của rất nhiều quan điểm về tính chuyên nghiệp là tập trung vào việc quản lí hiệu quả và tự chủ, tự chịu trách nhiệm cao của giáo viên với người học và cộng đồng.

4. Những đặc trưng cơ bản và sự phát triển của nghề giảng dạy như một nghề chuyên nghiệp

Trong nhiều thập kỉ qua và trên khắp thế giới hiện nay, sự kì vọng hướng tới nghề giáo viên vẫn luôn rất cao. Vì vậy, việc xem xét các yếu tố cơ bản cấu thành nghề giáo viên và phương pháp đào tạo giáo viên có thể góp phần vào sự phát triển của nghề này. Các yếu tố cơ bản cấu thành nên tính chuyên nghiệp của nghề giáo viên đã được xác định thông qua rất nhiều tài liệu nghiên cứu và thể hiện qua các chuẩn trong nhiều chương trình đào tạo giáo viên và chuẩn giáo viên của các nước. Tuy có nhiều

quan điểm khác nhau về nghề giáo viên nhưng các yêu cầu cơ bản được các nghiên cứu thống nhất sau đã góp phần hoàn thiện và tạo bức tranh khá toàn cảnh về tính chuyên nghiệp của nghề giảng dạy như là một nghề chuyên nghiệp:

1. Chủ động trong nghề thông qua tự chủ nghề nghiệp và tự kiểm soát, quản lí công việc giảng dạy của chính mình.

2. Tâm huyết ngay từ khi bắt đầu học sư phạm và thể hiện rõ trong quá trình phát triển chuyên môn nghiệp vụ.

3. Kiểm soát những giá trị và phẩm chất quan trọng của nghề thông qua việc thực hiện nghiêm túc các nguyên tắc đạo đức trong giảng dạy và giáo dục.

4. Hiểu rõ và có trách nhiệm trong thực hiện đúng quy định chung về giáo dục và đào tạo.

5. Chú trọng vào tính trung thực, minh bạch và công hiến cho người học.

6. Chịu trách nhiệm với công chúng và minh bạch về các kết quả trong quá trình hoạt động giảng dạy và giáo dục.

7. Thể hiện trình độ cao, kĩ năng sư phạm và kiến thức thực hành tốt trong mọi hoạt động giảng dạy và giáo dục.

8. Chuyên tâm và thường xuyên tham gia các hoạt động bồi dưỡng kiến thức chuyên môn nghiệp vụ thông qua tham gia nghiên cứu học thuật, nghiên cứu hành động và tự học để có năng lực điều chỉnh và cải tiến hiệu quả dạy học.

9. Có kế hoạch phát triển nghề nghiệp lâu dài và suốt đời vì người học.

10. Hợp tác với đồng nghiệp và các thành phần có liên quan trong cộng đồng để tạo môi trường học tập tích cực nhất cho người học.

11. Liên tục đổi mới trong giảng dạy vì sự thành công của người học.

12. Cam kết phục vụ cộng đồng và đất nước trong phạm vi giáo dục.

(theo tổng quan của Snoek, 2012)

Khi những yêu cầu của nghề nghiệp được chuyển thành các tiêu chí để bảo đảm chất lượng sản phẩm con người của giáo dục và đào tạo, một hệ thống quy chuẩn các kiến thức, kỹ năng, thái độ được xây dựng và được sử dụng để phát triển các chương trình đào tạo giáo viên và phát triển nghề giảng dạy như một nghề chuyên nghiệp.

Các thành tố cơ bản cần phát triển để tạo nên đặc trưng chuyên nghiệp của nghề giáo viên

1. Kiến thức

- Kiến thức môn học

- Kiến thức về quá trình dạy và học (bao gồm cập nhật những kiến thức liên quan đến những sản phẩm, kết quả nghiên cứu giáo dục)

- Kiến thức xã hội

- Kiến thức về tổ chức và chính sách giáo dục

2. Kỹ năng

- Tổ chức các hoạt động dạy học và tương tác hiệu quả với nhiều loại đối tượng người học trong các chủ đề của dạy học và giáo dục;

- Nghiên cứu và công bố kết quả nghiên cứu đóng góp cho cộng đồng giáo dục;

- Hướng dẫn nghiên cứu và phát triển nghề với người học và cộng sự;

- Hợp tác với đồng nghiệp trong giảng dạy, nghiên cứu và phục vụ cộng đồng

- Chuyển giao, phát triển các kết quả nghiên cứu giáo dục thành những đổi mới trong lớp học/trường học.

3. Thái độ

- Công hiến vì học sinh

- Tận tâm với nghề

- Luôn học hỏi và khám phá để đóng góp cho kho tàng kiến thức giáo dục

- Thực hiện đúng các nguyên tắc đạo đức nghề và chính trực, minh bạch và công bằng với người học

- Sẵn sàng đóng góp kết quả nghiên cứu với cộng đồng giáo dục và xã hội

- Liên tục bồi dưỡng, phát triển nghề nghiệp

- Thường xuyên đổi mới và nâng cao chất lượng giảng dạy

(theo tổng quan của Snoek, 2012)

Nâng cao chất lượng dạy học và kì vọng của xã hội đối với giáo viên đã mở rộng vai trò của giáo viên trong quá trình dạy và học, điều cơ bản là phải phát triển chương trình đào tạo giáo viên đáp ứng đủ những tiêu chuẩn tối thiểu và hỗ trợ sinh viên sư phạm có thể có năng lực học và phát triển để đảm nhận vai trò mới trong bối cảnh xã hội hiện nay: giảng dạy như một nghề chuyên nghiệp và người dạy có hai vai trò là nhà giáo-nhà giáo dục.

Tóm lại, từ các yêu cầu và thành tố tạo thành đặc trưng cho nghề giáo viên-ngề đặc thù “trồng người”- đào tạo nhân lực và phát triển nhân cách thì bốn đặc trưng của nghề giảng dạy chuyên nghiệp hay năng lực nòng cốt đã được các nhà nghiên cứu giáo dục khái quát gọn lại là:

● Năng lực dạy học

● Năng lực giáo dục

● Năng lực chuẩn đoán, đánh giá, tư vấn hỗ trợ người học phát triển

● Năng lực đổi mới (bao gồm cả năng lực phát triển chương trình và hướng dẫn sử dụng chương trình), phát triển nghề nghiệp (bao gồm cả năng lực nghiên cứu khoa học ứng dụng), phát triển trường học và phục vụ cộng đồng.

Rõ ràng, khác các nghề khác vì sản phẩm của nghề dạy là người học, là con người nên yêu cầu đối với đặc trưng chuyên nghiệp của nghề giảng dạy là năng lực hành động - là sự hội tụ của 4 năng lực trên trong từng bước chuẩn bị và thực thi của quá trình dạy học.

Trong nghiên cứu của Viện Nghiên cứu giáo dục Phần Lan (trong European Commission, 2010), tiêu chuẩn quốc gia và chương trình giảng dạy cho đào tạo giáo viên ở các nước Châu Âu đã được đưa ra phân tích. Nghiên cứu này chỉ rõ có sự thống nhất về tiêu chuẩn năng lực của giáo viên. Những năng lực này tập trung vào kiến thức môn học sẽ giảng dạy, kỹ năng sư phạm, quản lý lớp học, vận dụng lý thuyết vào thực hành, kỹ năng cộng tác; khả năng học tập, bồi dưỡng kiến thức liên tục và suốt đời; công tác bảo đảm chất lượng; năng động và có khả năng lãnh đạo. Đa phần các năng lực được nêu rõ trong các tiêu chuẩn giáo viên quốc gia và trong chương trình đào tạo giáo viên, những năng lực này ở phạm vi lớp học hoặc nhỏ hơn và đóng vai trò quan trọng trong quá trình dạy và học. Tuy nhiên hai nghiên cứu này chưa đề cập đến các yếu tố như kiến thức xã hội, kiến thức về chính sách và tổ chức, kỹ năng và thái độ chiếm tỉ trọng như thế nào trong chất lượng của quá trình giảng dạy đối với thế giới bên ngoài. Hiện nay đang thịnh hành một xu thế chú trọng phát triển các năng lực của giáo viên theo định hướng nghề nghiệp ứng dụng để nhanh chóng giúp người học có năng lực thích ứng, thực hành và hội nhập hiệu quả với thế giới nghề nghiệp bên ngoài ngay sau khi tốt nghiệp. Vì vậy, năng lực quan hệ với thế giới nghề nghiệp cũng rất được chú trọng.

Chương trình đào tạo giáo viên có thể thúc đẩy sinh viên sư phạm tham gia thảo luận chính sách giáo dục, tham gia sinh hoạt với các nhóm giáo viên, tuân theo các quy định về phẩm chất đạo đức qua các trao đổi thảo luận về các tình

huống dạy học, giáo dục liên quan và các quy định đạo đức nghề trong thực tiễn đa dạng và phức tạp. Ví dụ như: Khuyến khích sinh viên tham gia đổi mới ở cấp Khoa, cuốn hút sinh viên bằng nhiều hoạt động ở cấp trường và ngoài trường cũng như khuyến khích sinh viên xây dựng hệ thống năng lực của chính mình, xác định và theo các chuẩn để có kế hoạch phát triển nghề thường xuyên vì sự thành công của người học và sự nghiệp giảng dạy của mình.

Các giai đoạn phát triển nghề giảng dạy chuyên nghiệp

Từ thực tế nghiên cứu ở nhiều nước, Hagreaves (2000) phân tích sự phát triển tính chuyên nghiệp của nghề giảng dạy trải qua bốn giai đoạn. Các đặc điểm mấu chốt của những giai đoạn này có thể được tóm tắt như sau:

1. Giai đoạn trước chuyên nghiệp: Ở giai đoạn này, giảng dạy yêu cầu phải được quản lý nhưng về cơ bản vẫn tương đối đơn giản vì vậy giáo viên được kỳ vọng thực hiện các nhiệm vụ đã được đào tạo và theo yêu cầu chung và của cấp trên.

2. Giai đoạn tự chủ nghề nghiệp: Đây là một giai đoạn đáng chú ý. Tự chủ được cho là một yếu tố vô cùng quan trọng trong nghề giảng dạy. Nguyên tắc là giáo viên có quyền được lựa chọn phương pháp mà họ cho là tốt nhất đối với học sinh. Giáo viên đạt được quyền tự chủ trong dạy học và giáo dục đáng kể.

3. Giai đoạn nghề cao cấp: Giai đoạn này ghi nhận những nỗ lực xây dựng văn hoá chuyên nghiệp trong hợp tác, cộng tác để phát triển nhà trường và vì lợi ích chung, để đổi mới và ứng phó hiệu quả với những thay đổi không ngừng và nhu cầu của xã hội.

4. Giai đoạn siêu cao cấp hay chuyên nghiệp hóa: Chuyên nghiệp hóa cao hoạt động giảng dạy và có những ảnh hưởng/tác động tích cực trong cộng đồng giáo dục ở phạm vi rộng

và có các tác động đến các nhà hoạch định chính sách.

Nhiều nước phát triển đã dựa vào 4 giai đoạn này để phân chia và xác định các chuẩn năng lực cho cấp độ phát triển của giáo viên: giáo viên mới (new teacher-giai đoạn 1); giáo viên đã có kinh nghiệm, đã giảng dạy từ 3 năm trở lên (master teacher-giai đoạn 2); giáo viên giỏi (excellent teacher-giai đoạn 3) và giáo viên xuất sắc (super teacher-giai đoạn 4). Theo các cấp độ năng lực của từng giai đoạn này, giáo viên có thể dễ dàng tự đánh giá và có kế hoạch phấn đấu tiếp tục trong nghề và các nhà quản lý cũng có kế hoạch và những hỗ trợ khả thi trong quản lý và phát triển nhân sự của trường hay tổ chức giáo dục của mình.

5. Kết luận

Với những cách tiếp cận đào tạo giáo viên với nghề giảng dạy như một nghề chuyên nghiệp, có thể thấy rõ tính chuyên nghiệp của nghề giáo và vị thế của công việc giảng dạy có những đặc tính đặc thù, mở và linh hoạt. Những đặc tính linh hoạt này là do sự thay đổi của chính trị và xã hội và dẫn đến những thay đổi về ý nghĩa và vị thế của công việc giảng dạy trong bối cảnh lịch sử. Phát triển tính chuyên nghiệp của nghề giáo viên đã trải qua rất nhiều thay đổi trong điều kiện giáo viên phải đối mặt với rất nhiều áp lực của môi trường làm việc yêu cầu cao và quản lý trong sự thay đổi liên tục ngày nay, đặc biệt trong áp lực về giảm ngân sách giáo dục.

Mặc dù có thể thấy khái niệm về tính chuyên nghiệp và một mô hình đào tạo giáo viên thế nào để giảng dạy phải là một nghề chuyên nghiệp theo như cách đào tạo của nghề luật sư và bác sĩ ở các nước phát triển chưa thật sự định hình rõ, nhưng qua các cuộc thảo luận

và kết quả nghiên cứu đã trình bày thì tính chuyên nghiệp của nghề giáo có thể giải thích là một công việc chuyên môn mà lĩnh vực làm việc xoay quanh người học trong phạm vi xã hội, kiến thức và giáo dục, và phải đáp ứng được các tiêu chuẩn cao nhất của công việc giảng dạy đã được đặt ra bao gồm các kiến thức chuyên môn sâu rộng, kỹ năng sư phạm và thái độ cống hiến tận tâm vì người học. Ý kiến chủ đạo trong các cuộc tranh luận xoay quanh vấn đề nóng này là tính chuyên nghiệp của giáo viên đi đôi với sự nâng cao chất lượng và tiêu chuẩn công việc giảng dạy cũng như vị thế trong xã hội theo đúng nghĩa là nhà giáo-nhà giáo dục (teacher educator). Những cách tiếp cận khác nhau đều có một điểm chung là tính chuyên nghiệp của giáo viên nghĩa là đáp ứng đầy đủ các tiêu chuẩn giáo dục và chuyên môn, kỹ năng nghề thuần thực và nhiệt huyết. Tuy ý nghĩa của thuật ngữ này cũng như việc có coi giáo viên là một nghề chuyên nghiệp hay không vẫn còn nhiều tranh cãi nhưng tốt nhất vẫn nên chú ý cách tiếp cận này trong bối cảnh thế kỷ 21, bối cảnh mà mọi sự phát triển đều phải xoay quanh 4 xu thế cơ bản của toàn cầu hóa, công nghệ thông tin, kinh tế tri thức và định hướng thị trường.

Tổng quan về cách tiếp cận phát triển nghề giảng dạy như một nghề chuyên nghiệp, mục đích chính của bài viết là góp phần đưa một tham khảo về một cách tiếp cận rõ ràng và có hệ thống hơn trong đổi mới đào tạo giáo viên của Việt Nam. Việt Nam cần xác định rõ chiến lược đổi mới đào tạo giáo viên theo xu thế này của quốc tế như một trong những “trụ cột” góp phần tiếp tục thực hiện đổi mới căn bản và toàn diện giáo dục Việt Nam giai đoạn 2015-2020.

Để thực hiện được cách tiếp cận đào tạo giáo viên hay giảng dạy như một nghề chuyên nghiệp, mô hình hay phương thức đào tạo mới cần được đồng bộ phát triển theo. Ở nhiều nước

phát triển, đào tạo giáo viên theo mô hình 3+2 hay 4+1 đã được thực hiện từ lâu. Để giảng dạy phải có chứng chỉ hành nghề (teaching licence) và để được cấp chứng chỉ này phải qua quá trình học và thực hành rất cẩn thận, thường chứng chỉ được cấp qua các kì thi đánh giá cấp quốc gia (ví dụ, ở Mỹ, khả năng chuyên môn/nghiệp vụ của giáo viên được kiểm định qua một quy trình đánh giá theo các yêu cầu cụ thể hoặc qua hoàn thành chương trình đào tạo được Ủy ban kiểm định chất lượng giáo viên duyệt, tùy theo từng bang). Các tiêu chí cơ bản của chuẩn chuyên nghiệp trong giảng dạy được tích hợp trong quá trình đào tạo theo một quy trình công phu và theo một cách tiếp cận mới là xuất phát từ thực tiễn, dựa trên mối quan hệ tương tác giữa “thực tiễn-giáo sinh-lí thuyết”, (không theo mối quan hệ một chiều và tuyến tính của đào tạo truyền thống là “lí thuyết-giáo sinh-thực tiễn”). Chúng tôi sẽ trình bày chi tiết về mô hình đào tạo giáo viên theo cách tiếp cận thực tiễn này trong nghiên cứu tiếp theo. Đây chính là vấn đề Việt Nam cần thay đổi nếu thực sự muốn phát triển năng lực giảng dạy toàn diện và giúp giáo viên có thể giảng dạy hiệu quả ngay từ ngày đầu tiên.

Tài liệu tham khảo

- [1] Barber M. và Mourshed M. 2007. How the world's best-performing school systems come out on top. McKinsey & Company.
- [2] Hattie, J. 2009. Visible Learning. A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. London: Routledge.
- [3] Hargreaves, A. 2000. Four ages of professionalism and professional learning. *Teachers and Teaching: History and Practice*, 6 (2): 151-182.
- [4] Hoyle, E. 1975. Professionalism, professionalism and control in teaching. In V. Houghton et al., eds. *Management in education: The management of organizations and individuals*. London: Ward Lock Educational in association with Open University Press.
- [5] Hoyle, E. and P. John. 1995. *Professional Knowledge and Professional Practice*. London: Cassell.
- [6] Snoek M. 2012 Theories on and concepts of professionalism of teachers and their consequences for the curriculum in teacher education. Hogeschool van Amsterdam, The Netherlands.
- [7] Snoek, M., A. Swennen, and M. van der Klink. 2009. The teacher educator: a neglected factor in the contemporary debate on teacher education. In: B. Hudson, ed. *Proceedings of the TEPE 3rd Annual Conference Teacher Education Policy in Europe: Quality in Teacher Education: 288-299*. Umeå: Umeå University.
- [8] Crook, D. 2008. Some Historical Perspectives on Professionalism. In: B. Cunningham, ed. *Exploring Professionalism: 10-27*. London: Institute of Education.
- [9] Krisnaveni R. và Anithy I. 2007. Educators' professional characteristics. *Quality Assurance in Education*, 15 (2), 149-161.
- [10] Whitty, G. 2008. Changing modes of teacher professionalism: traditional, managerial, collaborative and democratic. In: B. Cunningham, ed. *Exploring Professionalism: 28-49*. London: Institute of Education, University of London.
- [11] Whitty G. 2009. Towards a New Teacher Professionalism (Japanese translation) in MW Apple, G Whitty & A Nagao (Eds) *Critical Education and the Struggle for Public Education* Tokyo: Akashi.
- [12] Boyt, Lusch và Naylor. 2001. Professionalism, Professionalism and the Development of Education Professionals.
- [13] Snoek, M. et al. 2009. Teacher quality in Europe: comparing formal descriptions. Paper presented at the ATEE conference 2009, Mallorca, August 2009.
- [14] Gewirtz, S., P. Manony, I. Hextall, and A. Cribb. 2009. Policy, Professionalism and Practice: Understanding and enhancing teachers' work. In: S. Gewirtz, P. Manony, I. Hextall, and A. Cribb, eds. *Changing Teacher Professionalism. International trends, challenges and the way forward: 3-16*. Oxon: Routledge.
- [15] Erixon, P-O., G. Frånberg, and D. Kallós. 2001. Postgraduate Studies and Research in Teacher Education within the European Union. In: P-O Erixon, G. Frånberg, and D. Kallós, eds. *The*

- Role of Graduate and Postgraduate Studies and Research in Teacher Education Reform Policies in the European Union: 47-60. Umea: Umea University.
- [16] Etzioni, A., ed. 1969. *The Semi-Professions and their Organization*. New York: Free Press.
- [17] Lunt, I. 2008. *Ethical Issues in Professional Live*. In: B. Cunningham, ed. *Exploring Professionalism*: 73-98. London: Institute of Education.
- [18] Stenhouse, L. 1975. *An Introduction to Curriculum Research and Development*. London: Heinemann
- [19] European Commission. 2010. *Teachers' Professional Development - Europe in international comparison - An analysis of teachers' professional development based on the OECD's Teaching and Learning International Survey (TALIS)*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Union.

Developing Teaching as a Profession

Nguyễn Thị Ngọc Bích

VNU University of Education, 144 Xuân Thủy, Cầu Giấy, Hanoi, Vietnam

Abstract: The trend of globalization and knowledge economy has put a pressure on the educational system in general and teacher education in particular. The need of human resource with appropriate competencies, adaptable to the ever-changing environment is high. Teachers are confronted with a mixture of expectations: on the one hand, the standards for teachers and on the other high expectations of society with respect to their professionalism. The question is whether the curricula in teacher education are appropriate to prepare teachers to meet those high and wide expectations. To answer to that question, it is necessary to clarify those expectations. This paper presents the wider expectations towards the professionalism of teachers. This presentation is done through synthesizing of literature on professional activities and professionalism that has been published in the last decade and related to teacher education. The purpose of this paper is to suggest a teacher education model and a realistic approach for teacher education reform of Vietnam.

Keywords: Professionalism, professional job, realistic approach.